

מתיקות הבית

גליון למתיקות המשפחה היהודית
"יל"ע"י אברכי כולל 'לובלין' בראשות הגאון הרב מנחם ברוך יאוווע שליט"א

יצד מקבלים עולם הבא?

לעולם הבא צריך לדאג מאד, לכל הפחות כמו שדוֹאָגִים על פרנסה והצלחה בעולם הזה, וכשם שדוֹאָגִים להכנס לשיבה טובה בעולם הזה, שאם בחור אינו מתקבל לשום ישיבה, צערו גדול ועצום עד למאד. כך על האדם לדאג שמו לא יתקבל לישיבה של מעלה בעולם הבא, שזהו באמת פחד עצום ונורא.

וכשם שאדם דואג מאד לכך שיהיה לו ילדים בעולם הזה, כך ידאג מאד שיהיה לו פרות טובים לעולם הבא, וכדי לזכות לעולם הבא יבניע את גאותו, ובשעה שבני ביתו פוגעים בכבודו, ישפיל את גאותו ולא יפגע מכה. ומאידך יהיה שלא להיות בזוי מאד בעיני עצמו באפן שיגרום לו להחליש בדתו מכל פגיעה קטנה שפוגעים בו, כי אז הוא עלול לנקם ולנטר.

וכדי לזכות לעולם הבא על האדם לבקש מה' בכל יום שיתן לו סינמטא דשמאי להשתנות לטובה, ושהבזיונות והכשלונות שיש לו, יביאו אותו להתעלות בעבודת ה' וכן ישיי וישבח את ה' על כל חסדיו, שיכל האומר שירה בעולם הזה זוכה ואומרה לעולם הבא' (סנהדרין צא:).

כך כל גדולי ישראל געשו גדולים ונשמרו מגאווה, על ידי שהתבאר בפרט בצעירותם, ועל כך זמר דוד מלכנו: "דחה דחיינו לנפול" - הוא הודה לה' על כל הזמנים שבהם היה שפל, כי בסופו של דבר נמצא ש'וה' עזרני" ולא נתן למוט רגליו.

על הגאווה אמרו חז"ל (שם): לא מינה ולא מקצתה, כי הגאווה היא כמו חמור רע בגוף שהוא כשומנים וסקה שבמשוף הזמן כשהם מצטברים הרבה בכלי הדם, יכולים להמית את האדם, כך גם הגאווה, אם היא מתגברת בלבו של האדם, היא גורמת לו לבאות את חבריו וחיייו בסכנה. על פן הבזיונות הם המתנה הכי גדולה לאדם ובזמן שיש לאדם הצלחות, עליו להזכר בבזיונות שהיו לו במשך חייו ובכשלונות שהיו לו בעבר, ובכך ישקוט וישפיל את גאותו, ומי שדעתו שפלה, זוכה להיות רצוי ומקבל לפני ה' (שם).

הדרך אל הישועה...

שימות, יהפוך זאת לברכה ויאמר: שימות אחר מאה ועשרים שנה בתשובה שלימה, ויתקיים בו "תמות נפשי מות ישרים", ויזכה לחיי עולם הבא. ויש להתרחק מדבורים לא הגונים ומקללות, ובמקום זה להשפיל לבר בפי תמיד דברי הודאה ושיר ושבח לה', ומעשה שארע עם יהודי יקה, שמעל לשלשים שנה היה חשוך בנים, וכל סגולה, ברכות מצדיקים, ותפלות בקולי קולות לא הועילו לו, עד שיהודי אחד הציע לו לעסוק בהודאה לה', וכן שפעשה זאת, ונפקד בשני ילדים.

והו לקח מתוק לכל אדם שחסרה לו איזו ישועה, כגון שמצפפה לשדוף ועוד לא נשע, שתקנתו שיודה מראש וישבח את ה' על השדוף שהכין לו, וכן יודה לה' על השדוף שאמן את הוריו זה לזה, וכן גם הוא ינשע.

צריך לדעת שלפעמים הקב"ה מונע מהאדם את ישועתו למשוף שנים רבות, כי הוא ידע שאם יקבלה בנחת ובזמנה יבא בו ה' ויתברך חלילה, כי אין ארי נוהם אלא מתוך קרפה של שטור, וה' היודע נסתרות לבו של האדם מעכב ממנו את ישועתו כשדוף, ילדים וכו', כדי שיקבע לבו וישפיל לגמרי, ורק אז ממלא את משאלות לבו לטובה.

ופעמים הישועה נראית לאדם קרובה ולבסוף ה' מסובב סבות והיא נדחית ממנו, וקגון שמציעים לאדם שדוף ולבסוף הוא מתבטל וכדומה, זוהי מתנה גדולה ביותר, כי טבע האדם, שבכל יום ובכל רגע מתגברים גנפשו וגשות של גאוה, עקב כך שרואה שמפצלים בכל דבר וכן שמבין ומחפיים בלמודו ובשאר דברים, והקב"ה אינו דר עם הגאווה בכפיפה אחת (סוטה ה), והיות שהקב"ה רוצה לזכות את ישראל, לפיכך מרבה להם תורה של בזיונות, והם הבזיונות שה' מתמן לאדם שפעל ידם רגיש דחוי ושאינו רצוי, וכן גאותו ושבחה או ששכל הפחות גאותו מתמעטת וקונה בן יושו שפלות.

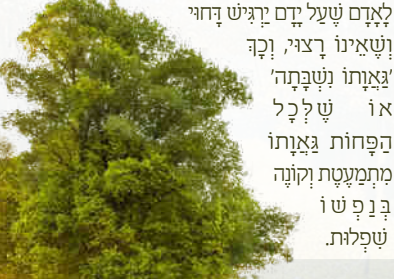
"והוצאתי אתכם... והצלת אתכם". אומרים חז"ל הקדושים (סכה ג), שרגליו של אדם הן ערבות לו 'הוצאתי' מביתו ולהביאו למקום שיעד לו ה' שבו הוא נתבע למות רח"ל. אבל על ידי תפלותיו של אדם, ביצלתו לגרם שרגליו יהיו ערבות לו לטובתו להצילו, שימנעו אותו מלקחת למקום סכנה. ולכן אנו מופללים בכל ערב 'השפינו אבינו לשלום', שנה אנו מבקשים להציל מחיידקים ומפחולות רעות ולהציל מתאונות דרכים, שכן כל אדם שרי בסכנה להפגע בכל רגע, ועל פן עליו לבקש מה' ולכן ב'השפינו' שנוצל מפל פגע רע.

וכן יש לאדם להזהר על פיו ולשונו כשהוא מתודה על עוונותיו, שלא יאמר 'הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת ממני' וזו אחת מני אלה, כמו שהיה צד בחז"ל לומר (ברכות יט). אלא יאמר: רבנו של עולם, יודע אני שפעל חטאים כאלו אהיה מעניש את הגויים, אבל אני מודע אברהם יצחק ועקב, ולנו אהיה מיטיב, לכן אני שב בתשובה על חטאי מאהבתי אליה. ועל זה נאמר: "בטחו בה' עדי עד" - שיהיה לאדם בטחון חזק בה', שאף אם נכשל בחטאים, יבטח בה' שיקבלו אלו יעשה תשובה, וכן יבטח בה' שיעזרהו שלאחר תשובתו לא יפול.

על כך הגמרא (שם) אומרת לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, וכלא כזה שלא יחזיק את עצמו לרשע, כמו שאמרו שם חז"ל, שפאשר עם ישראל אמרו "כמעט כסדם היינו לעמורה דמינו", מיד אמר להם הנביא "שמעו דבר ה' קצייני סדם". והו ששנינו (אבות פ"ב י"ג): 'אל תהי רשע בפני עצמך' - כי כשאדם מחזיק עצמו לרשע, הוא עלול להיות רשע באמת חלילה, ואפילו בוד מלכנו לא הרשיע את עצמו, אלא השתמש בלשונות של טפלות ודלות, כגון: 'אני עני ואביון' (מ יח), 'ואני תולעת ולא איש, חרפת אדם וכו' עם" (כב ז), וכדומה.

כמו כן על האדם לשמו את פיו מלקלל שום אדם, שכן מצוינו בוד ששקל את יואב בן נרויה, ואף שעשה זאת לפי הדיו והצדק, בכל זאת הקללות הללו התקיימו בנרויה של דוד, כדי ללמדנו שעלינו להזהר מאד שלא להוציא שום קללה מפיו, לא על עצמנו ולא על אחרים.

ואם נשמטה מפיו של אדם קללה, עליו להמתין אותה ולהפוך אותה לברכה, כגון שאם קולל אדם

האכילה עצמה הוא מעורר את כל מעמקי לבו לרוח ולבער בהודיה לה' יתברך על המאכלים הטובים שזמן לו, ועל הלב שרוחש ופועל פראוי, שזכרו להרגיש ולהבחין מי נתן לו את המאכלים הללו.

ואמר חז"ל (חלין ז), שאין הסתה אלא באכילה ושתייה, כי האכילה מענגת את הלב ומרצה אותו ועל כן יש לה פח גדול לפתות את הלב לטב ולמוטב, שאם האדם נמשך אחרי תאוות לבו לאכל ולשתות, אזי האכילה מסיטה אותו לדברים אסורים, אך אם האדם מתבונן בעת אכילתו בחסדי ה' הנפרים באכילה, אזי אכילתו מתקדשת ומביאה אותו לעורר את כל רחשי לבו להתקרב לה' יתברך.

והוה שהתנבא זכריה הנביא (יד כא), שלעתיד לבא 'והיה כל סיר בירושלם וביהודה קדש לה' צבאות', כי בכל תבשיל שיאכלו, אפלו של חלין, יכינו את הכונות שפגנו הכהנים משותי ה' בבית המקדש, וכל האכילה תהיה 'קדש לה' צבאות' - מתוך הרגשה של הלל והודאה לה' יתברך.

מתיקות הבית כבית המקדש

אכילה כמנוחה

בכל בקור אנו מתפללים תפלת שחרית, ומתייחדים ומתאחדים עמו יתברך בתכלית, אבל לאחר מכן פונה כל אחד לעסקיו ולצרכי ביתו, ומסיים דעתו מדבקות הבנרא.

לכן, בעת צדק היום כשאנו נגשים לסעד את הלב, אסרו לנו חז"ל לאכל

עד שנתפלל תפלת המנוחה (שבת ט), כדי שלפני שנגש לאכילה, נתבונן במה שהתבוננו הכהנים משותי ה' בעת שהיו מקריבים את קרבן המנוחה, שהיו לומדים מהגשמיית לרוחניות - שפגמו שבגשמיית המרחשת של קרבן המנוחה היא עמוקה והשמן ועוד בתוכה, כמו כן ברוחניות - יש בלב 'שמן זית זך' של מן שבות טהורות ורצונות עמקים הרוחשים בלב ומעוררים אותו לרצות להתקרב לה' יתברך בכל זמן ובכל מצב.

וישארדם מתפלל כן תפלת מנוחה, כשלבנו רוחש אהבת ה' עצומה על החסדים שהיא עושה עמו - כשהוא נגש אחר כך לאכל, הלחם אשר הוא אוכל הריהו כקרבן מנוחה, והוא עצמו ככהו המשרת, העומד ומקריב את המנוחה לפני ה' ובעת

המכות זועקות: דע את בוראך!

מפת דם באה להזכיר לנו את החסד שה' נותן לנו מים זכים. ומפת צפרדע באה ללמדנו את החסד שה' יתברך מצילנו מצפרדעים ויהודמים להם כעכברים, חלדות ושאר מיני בעלי חיים שאינם רצויים שלא יסתובבו בבתנו. ומפת פנים באה להזכיר לנו את החסד שה' נותן לנו בורית ושאר כלי רחצה כדי להצילנו מפנים בראשו בגופנו ובבגדנו, וכן על זה הדרך שאר המכות למדו את עם ישראל להכיר בחסדי ה'.

מתיקות חסדי ה' הרמוזים בפרשה

מפת דם באה להזכיר לנו את החסד שה' נותן לנו מים זכים. ומפת צפרדע באה ללמדנו את החסד שה' יתברך מצילנו מצפרדעים ויהודמים להם כעכברים, חלדות ושאר מיני בעלי חיים שאינם רצויים שלא יסתובבו בבתנו. ומפת פנים באה להזכיר לנו את החסד שה' נותן לנו בורית ושאר כלי רחצה כדי להצילנו מפנים בראשו בגופנו ובבגדנו, וכן על זה הדרך שאר המכות למדו את עם ישראל להכיר בחסדי ה'.

מתיקות התפילה - נקבים חלולים

הברכה הנוולת...

הנה תקנו חז"ל לומר בנסח הברכה: 'ש'אם יפתח א'חד מהם או יסתם א'חד מהם אי אפ'שר להתק'ים... וצ'ריך להבין מדוע מזכירים בברכה זו את החלק השלילי: 'ש'אם יפתח' או 'יסתם', מה שלא מצינו כן בשום ברכה?

אלא שב'רפת 'אשר יצר' אינה הוד'אה רק על יציאת הפסלת מגוף האדם, אלא גם על כ'ל יצירתו והמש'ך קיומו, כמו שאומרים:

'נקבים נקבים חלולים חלולים' ש'זה כולל את כ'ל הגוף כ'לו וכד'להלן, ש'ה' מק'ים את האדם ומרפ'א אותו בנאמנות גדולה, והי'ת שפ'לולים בברכה זו חסדים רבים לאין ספ'ה. לכן מזכירים גם את הצד הרע, כ'די לעורר בלבנו את ההערכה לחסדי ה' ורחמי הרבים.

דהנה תקנו חז"ל לומר: 'נקבים נקבים חלולים חלולים'. ויב'אר, שנקב הוא חור קטן. וחקל הוא מקום גדול חלול. ואומרים פעמים נקבים, להורות ש'ה' ברא באדם סוגי נקבים שונים זה מזה, שהם קטנים ונקים, וישנם נקבים בגופו של האדם שעלולים להסתם או להפתח חלילה, וישנם נקבים גם במח' שהם נקבים קטנים מאד, שאם יסתם א'חד מהנקבים - התאים - שבמח' חלילה או שיפתח א'חד מהם, זה גורם לחלי בנפשו של אדם.

ואנו מודים על כן בברכה זו, שהקב"ה יצר את האדם 'בחכמה' - הינו עם מזה, שהוא האבר החשוב ביותר באדם והוא מנהיג את כ'ל הגוף, והקב"ה ברא בו מלארדי תאים. 'ש'אם יפתח א'חד מהם או יסתם א'חד מהם' - אפ'לו אם ת'א א'חד בלבד מתאי המח' יפתח, או שת'א א'חד יסתם - 'אי אפ'שר להתק'ים ולעמד לפניד'. ולא אומרים: 'אי אפ'שר לחיות, אלא: 'אי אפ'שר להתק'ים ולעמד לפניד', הינו שאלו ה'יה קורה כן, לא ה'יתה לנו דעת לעמד לפני ה' ולהכירו.

כמו כן אומרים פעמים חלולים, כי ישנם גם אברים גדולים שהם כחלק בגופו של אדם ואף בזה ישנם סוגי חלולים רבים, וכגון מה שהקב"ה יצר באדם עורקים וורידים, 'חלולים', שדרכם זורם הדם מהלב לכל

הגוף; והקב"ה סדר בחכמה שהדם יזרום בעורקים במדה המתאימה, לא פחות ולא יותר, כי אם יפתח א'חד מהם, שאם יהיה הדם דליל יותר מכדי הצ'ך, ויזרום בעורקים במהירות יתרה - העורקים יקרעו, חלילה. 'או יסתם א'חד מהם', שאם הדם יהיה סמיך יותר מכדי הצ'ך - הוא יקרש ויסתם את העורקים, דבר העלול לגרם להתק'ף לב חס ושלום.

וכן מודים שלחץ הדם של האדם תקין, ואינו גבוה או נמוך מדי. עוד נכלל בזה הוד'אה על החמר שהקב"ה ברא בגוף האדם, שממס את השומנים שבדם, שבלעדי'ו היו נסתמים העורקים על ידי השומנים. כמו כן אנו מודים לה' על החסד שבעת שהגוף נחבל ז'ב מ'מנו דם, ה' ברא חמר מיוחד בדם שהוא יקרש וסותם את מקום החבלה שלא יזוב הדם ללא הפסק וכך נצלים חיי האדם.

ונכללת בברכה זו הוד'אה על הקנה והושט, ששניהם נקובים בראשם ובסופם, בכדי שהנשימות והמאכלים יכנסו דרך שם. ובתוכם הם חלולים מראשם ועד סופם, להעביר את הנכנס אליהם אל תוך הגוף. ובתבות 'ש'אם יסתם א'חד מהם' ראוי להודות על כ'ל האברים שעלולים להסתם, כגון: הכפ'יות, שאין בהן אבנים הסותמות את זרימת הנוזלים, וכדומה. עוד ראוי לכוון כשאומרים 'ש'אם יפתח...' - שאיננו סובלים מיציאה מפרות של הפסלת, וכן 'ש'אם יסתם...' - שאיננו סובלים מהקשי ביציאת הפסלת.

וראוי לכוון זאת גם כתפילה וכהוד'אה על העתיד שלא יפתח איזה תא במח' ושלא יסתם איזה עורק חלילה וכן על שאר סוגי הנקבים והחללים. וכשאדם מברך 'אשר יצר' ומכוון בה הוד'אה מפל לבו פראוי, ומחדיר לעצמו את הדיעה ש'ה' הוא רופאו הנאמן אליו בכל שעות היממה במתנת חנם, בזה יזכה להצל מכל מיני חלאים - הוא והוריו וכל בני משפחתו וכל הסובבים אותו.

אשר יצר את האדם - כלי נשימות!

אבל אשרי הזוכה בכל יום מימי חיי להרגיש כן, שזוהי ההרגשה שהיתה בכל רגע לצדיקים כדוד מלכנו, שהודו ושבחו על חסד הנשימות ועל כן הם נקראים חיים גם בפטירתם (ברכות יח), כי הם העריכו כל נשימה ונשימה והודו והללו את ה' על כן, ועלינו ללכת בדרכם ולצ'ר במחשבתנו בכל יום, את 'מאבק החיים' שיש לכל אדם כשמגיע זמנו להשיב את נשמתו לבוראו, שבזמנים אלו אדם מרגיש חסדי ה' רבים ועצומים בכל נשימה ונשימה, ואדם מוכן לשלם כ'ל הון דעלמא רק בכדי שיוכל לנשם כדוד כ'ל הארץ.

הרגשה כזו צריכה ללוות אותנו בכל ימי חיינו, שבאמת חיי האדם שוים יותר מכל הון דעלמא, ואדם שמעריך את חיי ומודה עליהם, ה' מוסיף לו עוד שנים לחיות, ואת החסד הגדול ה'ה של הנשימות אדם צריך למצא מתוך עסקו בתורה, להודות שהוא זוכה לנשם וביקלתו לעסק בתורה ולקנימה, ולהתנהג במדות הטובות והישרות כראוי.

ההודאה העקרת שיש לאדם לכוון בברכת אשר יצר היא על חסד הנשימות, ש'זהו חסד העקרי ש'היה בעת ש'ה' יצר את אדם הראשון כמו שכתוב: 'ויפח באפיו נשמת חיים', וכך גם עלינו להודות על הנשימות ש'ה' נופח בנו מעת היצירה ובכל עת ורגע, שבהן תלויים חיינו, והאדם בטבעו אינו מבחין בחסד זה במש'ך ימי חיו, כי זה נראה כדבר טבעי ודומה לאדם בפנימיות מחשבתו ש'ה' מחובת ה' אליו להביא לו נשימות ולהחיותו.

אבל ישנם ימים או רגעים, שבהם זוכה האדם להבחין בחסד הגדול של הנשימות, בזמנים שיש קשיי נשימה לאדם או לאחד מבני משפחתו הקרובים אליו, הן מחמת חליו והן מחמת שהגיע זמנו להפטר מהעולם לאחר אריכות ימים ושנים, שאז אדם מרגיש בין חיים למות, "ויגיעו עד שערי מות" - אדם מרגיש אז חסד גדול בכל נשימה שהוא נושם, וכן כ'ל משפחתו והסובבים אותו מדברים רק על חסד הנשימות, ובכל הזדמנות מתענגים בשלום ושואלים את הרופאים: 'הוא עדין נושם או לא?'.

פגיעה שעלתה ביקור וב... חלק א'

מועקה גדולה, והוא הראה פנים ממרמרו כמי שקשה לו למחל לו וכן נפרדנו.

כשהגיעה השבת, חשבתי שראויה קדשת היום להשפין שלום בין אדם לחברו, להלכתי לביתו של עמוס והסברתי לו את הענין. אף האכזבה לא אחרה מלבא, עמוס הגיב בקרירות ואמר לי, "אז מה קרה אם הוא קצת נפגע, מה אתה עושה מזה עסק? בסך הכל אמרתי לו את האמת ולא העללתי עליו שקרים!"... נסיתי להסביר לו שפגיעה בואלת זה דבר חמור ביותר, אך דברי נפלו על לב אטום.

עברו להם מספר חדשים שבהם לא ראיתי את יעקב, עקב שהייתי ברב זמי השבוע בישיבה. ואז, נרתעתי לפגוש ביום בהיר את יעקב כשהוא נראה כפונק על... התביישתי עבורו, והסתרתי את פני ממנו. הדבר גרם לי זעזוע גדול, ואמרתי לעצמי, מי יודע אם לא הפגיעה שהחלישה מאד את דעתו, נרמה לבחור עדין נפש כמותו את הנפילה הקשה הזאת.

כיון שכבר נסיתי להסביר את הבעיה לעמוס, והוא דחה אותי מקל וכל, לא הלכתי שוב לדבר אתו על זה, וסמכתי על כך שהוא כבר יראה אותו בשכונה, ואולי הוא יתעורר מכך לתקן את טעותו. למעשה, אני הייתי רגיל להשאיר כמעט כל השבוע בישיבה ולפעמים הייתי חוזר רק אחת לשבועים.

והנה לא עברו להם חדשים והגיעה שמועה קשה...

המשך אי"ה בשבוע הבא...

המתמידים, אך ה' זמן שיום אחד בלכתי בדרך ראיתי את יעקב מתקרב לעברי, ונפרתי מיד בכל מה שארע עמו בישיבת המתמידים ורציתי לנצל הזדמנות זו להתעניין בו ולשאל בשלומו, אלא שמיד כשהוא הבחין בי, הוא עבר למדרכה השנייה. הבנתי שהענין שארע עמו מעיק על נפשו, והחלטתי לגשת אליו ולנסות לפיסו. עברתי אחריו למדרכה השנייה, ואז יעקב החל לרוץ וברח מהמקום.

הצטערתי מאד, ובשויבי לישיבה לא הצלחתי להתרכז בלמודים מרב שהדבר העיקר על נפשי. בתפלת מעריב בכיתי עם דמעות מרחמנות על יעקב, ובקשתי מה' שיעזר לי לפיס אותו.

בחסד ה', ישועתו יתברך לא אחרה מלבוא, וכעבר יומים פגשתי אותו שוב בסמוך לביתו. כיון שהפעם הוא לא הבחין בי, הצלחתי לגשת אליו בלחיצת יד. הבחנתי שלא נעים לו ממני, לכן בקשתי ממנו לעלות איתי לבית המדרש הסמוך. עלינו יחד, וכשהתחלתי לדבר אתו על מה שארע, הוא פרץ בבכי. נכר היה שקצמתי מכך צלקת גדולה בנפשו, כאלו הדבר ארע זה עתה לפני דקות ספורות. פחדתי מאד שיש לו קפדה עלי, אבל תוך כדי הנכי הוא אמר לי: "עליה אין לי שום קפדה, אתה לא פגעת בי!"

כיון שהבנתי מדבריו שעל עמוס יש לו קפדה, אמרתי לו: "לעמוס היתה טעות הנובעת מהילדות הקשה שהוא עבר, תסלח לו". אך בלבו של יעקב היתה

בהיותי נער בגיל בר מצוה, הייתי הולך בכל ערב יחד עם שני חברי לישיבת המתמידים' שהיתה בשכונה הסמוכה למקום מגורינו. שם היינו חוזרים על החזר שלמדנו, פהכנה למבחנים בישיבות שאליהן היינו אמורים להפגס.

יום אחד באמצע הלמוד, נגש אלי בחור עדין נפש בשם יעקב ושאל אותי שאלה בלמוד, שהתברר לבסוף ששאלתו נבעה מחסר ידיעה, כי התרוץ לשאלתו היה נמצא בדרך הקדם שבגמרא. הבנתי שפנארה הוא לא למד טוב, אלא שרצה להרגיש טוב שגם הוא 'למדן' ולכן בא לשאל שאלה. מיד כשהבנתי זאת, התחלתי לעשות את עצמי חושב טוב כדי לתת לו הרגשה ששאלתו חשובה, ולענות לו עליה כבוד, אלא שכאשר חברי עמוס שמע מהי שאלתו, הוא פרץ בצחוק רועם ואמר: "לך מפקאן! רואים שאתה לא לומד... אל תעשה רשם של למדן!"

יעקב הסמיק והחזיר ויצא בבשת פנים מבית המדרש, ומאותו יום הוא לא חזר ללמוד הערב הלו. ולעמתי, אנחנו המשכנו ללמד בישיבת המתמידים' וחזרנו היטב על דפי הגמרא שעליהם היינו אמורים להבחן, וכן התקבלנו בסיעתא דשמיא לישיבות מבחרות.

למעשה, לאחר שעליתי לישיבה קטנה, כבר שכתתי מה שארע בישיבת